

Uniwersytet Warszawski

Wydział Zarządzania

mgr Anna Kawarska

**Nowy Indeks Reguł Fiskalnych dla krajów
europejskich jako element stabilizujący
zarządzanie publiczne**

**Autoreferat rozprawy doktorskiej
na kierunku Finanse**

Promotor: dr hab. Marta Postuła

Warszawa 2018

Spis treści

1. Uzasadnienie wyboru tematu.....	5
2. Cele dysertacji i hipotezy badawcze.....	10
3. Struktura rozprawy	11
4. Metody i materiał badawczy.....	12
5. Wyniki badań i wnioski.....	13
6. Układ treści dysertacji	21
7. Pełna bibliografia rozprawy.....	23

1. Uzasadnienie wyboru tematu

Ostatni kryzys pokazał, że narzędzia ostrzegawcze przed tego rodzaju zjawiskami zdefiniowane w rozwiązaniach legislacyjnych, różnego rodzaju wytycznych organizacji międzynarodowych, jak również badaczy zawiodły. Dziesięć lat po kryzysie, można dokonać już pewnej oceny, czy zostały z kryzysu 2007–2008 wyciągnięte wnioski, w szczególności ze względu na temat dysertacji w zakresie zarządzania finansami publicznymi i stworzenia w ramach niego właściwych instrumentów. Mowa tutaj o instrumentach, które w przyszłości mogłyby zadziałać jako stabilizator antycykliczny, jak również stworzyłyby możliwość odpowiednio wczesnego ostrzegania przed zbliżającymi się sytuacjami mogącymi zagrażać stabilności finansów publicznych. W tym kontekście prowadzone są zarówno prace analityczne, badawcze, jak też szereg rozwiązań zostało już zaimplementowanych do prawodawstwa europejskiego i narodowego.

Wśród narzędzi, które wymieniane są jako mogące w przyszłości przewidzieć takie zjawisko, złagodzić skutki dla gospodarki, jak również w konsekwencji mające mniejszy wpływ na stabilność finansów publicznych zalicza się: planowanie średniookresowe, porównywalne statystyki na poziomie krajowym i ponadnarodowym, wzmocniony system sprawozdawczości, a w szczególności system reguł fiskalnych wspomaganych i ocenianych przez niezależne instytucje fiskalne.

W powszechnie dostępnej literaturze przedmiotu do instrumentów wspomagających realizowanie odpowiedzialnej, zrównoważonej i przejrzystej polityki fiskalnej najczęściej zalicza się:

- reguły fiskalne (numeryczne);
- procedury budżetowe (proceduralne reguły fiskalne);
- niezależne instytucje fiskalne monitorujące i kontrolujące realizowaną politykę fiskalną.

Tematyka dysertacji poświęcona została regułom fiskalnym, w szczególności opracowaniu kompleksowego indeksu ich oceny ze względu na wpływ na zrównoważony wzrost gospodarczy, któremu towarzyszą stabilne finanse publiczne.

W literaturze przedmiotu najczęściej cytowana definicja reguł fiskalnych określa je jako permanentne ograniczenie polityki fiskalnej, odzwierciedlone we wskaźnikach budżetowych, wskazujących na jej postępy¹.

Obecnie stosowane reguły fiskalne są instrumentem mającym na celu zapobieganie prowadzeniu nieodpowiedzialnej polityki fiskalnej. Niemniej jednak należy mieć na względzie, że same reguły fiskalne nie są jednak rozwiązaniem samowystarczalnym. W celu wspierania skuteczności obowiązujących reguł fiskalnych istotnym elementem jest zdefiniowanie odpowiednich ram instytucjonalnych, a zwłaszcza zapewnienie

¹ G. Kopits i S. Symanski (1998). Fiscal policy rules. *IMF Occasional Paper*, nr 162; za: E. Malinowska-Misiąg (2016). Nadzór fiskalny w Polsce i innych krajach Unii Europejskiej. *Analizy BAS*, vol. 3, no.47, s. 115. Pozyskano z: <http://www.bas.sejm.gov.pl/analizy.php> (dostęp: 08.12.2016).

wspomnianej wyżej przejrzystości finansów publicznych. Badania w tej tematyce wskazują, że krajach, w których zagwarantowana jest wysoka przejrzystość finansów publicznych panuje również większa dyscyplina fiskalna, a dodatkowo łączyć można też te dwa zjawiska z jednoczesnym szybkim wzrostem gospodarczym².

Przez ostatnie 20 lat jesteśmy świadkami dynamicznego rozwoju i zwiększonego zainteresowania w dziedzinie numerycznych reguł fiskalnych jako mechanizmów ograniczających nierozważną politykę fiskalną. Z analizy bazy danych o regułach fiskalnych Międzynarodowego Funduszu Walutowego³, wynika, że z końcem 2015 roku 85 krajów stosowało różnego rodzaju reguły fiskalne, podczas gdy w 1990 roku krajów takich było tylko 7 (Niemcy, Indonezja, Japonia, Luksemburg, Malezja, Singapur, Stany Zjednoczone). Większość państw stosujących reguły fiskalne, stosuje więcej niż jedną regułę. Jest to efekt zarówno wprowadzania ponadnarodowych reguł fiskalnych w określonych grupach krajów (np. reguły dotyczące wysokości deficytu budżetowego i długu publicznego obowiązujące w krajach członkowskich Unii Europejskiej), jak również rosnącej świadomości, że stosowanie w ramach prowadzonej polityki fiskalnej jednej reguły fiskalnej obarczone jest pewnymi słabościami i nie zezwala na bardziej kompleksowe oddziaływanie na konsolidację finansów publicznych. Mając na uwadze powyższe ponadnarodowe reguły fiskalne są uzupełniane przez krajowe reguły fiskalne, odnoszące się najczęściej do wydatków budżetowych. Takie wspieranie ponadnarodowych reguł fiskalnych przez implementację wydatkowych reguł fiskalnych ma na celu ograniczanie rozmiarów budżetów przez racjonalizację wydatków budżetowych⁴. Najbardziej stosowane są reguły odnoszące się do przychodów budżetowych, ponieważ mają one mniejszy wpływ na stan równowagi finansów publicznych, z racji tego, że dotyczą przychodowej części budżetu, która generalnie jest zależna od czynników zewnętrznych (np. tempo wzrostu gospodarczego, stopa bezrobocia). Jeżeli przyjrzymy się częstotliwości stosowania różnych rodzajów reguł fiskalnych, można stwierdzić, że reguły fiskalne odnoszące się do długu publicznego są częściej stosowane w krajach rozwijających się niż w krajach rozwiniętych gospodarczo. Z kolei jeśli chodzi o reguły zrównoważonego budżetu, to reguły oparte na rzeczywistym saldzie budżetowym są częściej stosowane w krajach rozwijających się, natomiast reguły fiskalne uwzględniające cykl koniunkturalny – w krajach rozwiniętych⁵.

W odniesieniu do ponadnarodowych reguł fiskalnych, należy zaznaczyć, że pierwsze ponadnarodowe ograniczenia fiskalne na szczeblu UE wprowadzone zostały zapisami traktatu z Maastricht, który zdefiniował podstawy oceny dyscypliny fiskalnej dla krajów członkowskich UE. Kolejnym ważnym dokumentem dla ram polityki fiskalnej realizowanej przez kraje UE był Pakt Stabilności i Wzrostu, który wprowadził reguły

² G. Kopits i J. Craig (1998). Transparency in Government Operations. *IMF Occasional Paper*, nr 158.

³ Baza danych MFW obejmuje jedynie informację o regułach dotyczących całego sektora finansów publicznych (*general government*) oraz podsektora rządowego (*central government*), natomiast sporo krajów wprowadziło również reguły fiskalne dla podsektora samorządowego.

⁴ M. Kumar, A. Schaechter i A. Baldacci (2009). Fiscal Rules – Anchoring Expectations for Sustainable Public Finances. *IMF Occasional Paper*, 12 November.

⁵ J. Działo (2016). Ewolucja narodowych reguł fiskalnych w krajach Unii Europejskiej w okresie 2004-2014. *Myśl Ekonomiczna i Polityczna*, vol. 2, no. 53, s. 47.

fiskalne w postaci ograniczeń odnoszących się do długu publicznego oraz deficytu budżetowego. Dodatkowo Pakt Stabilności i Wzrostu wprowadził konieczność równoważenia budżetu w ramach cyklu koniunkturalnego. Następane ważne zmiany dla polityki fiskalnej krajów UE są efektem dwóch pakietów reform: „sześciopaku” (2011) oraz „dwupaku” (2013), a zwłaszcza dyrektywy Rady 2011/85/UE z dnia 8 listopada 2011 r. w sprawie wymogów dla ram budżetowych państw członkowskich, która jest składową „sześciopaku”. Rozwiązania określone w ramach „sześciopaku” stanowiły swoistą odpowiedź UE na problemy krajów członkowskich, zwłaszcza strefy euro, będące pokłosiem światowego kryzysu finansowo-gospodarczego. Regulacje „dwupaku” dotyczyły tylko krajów strefy euro. Rozwiązania „dwupaku” skupiły się na podniesieniu poziomu nadzoru gospodarczego oraz budżetowego w krajach strefy euro (zob. rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 472/2013). Ponadto rozwiązania „dwupaku” skierowane były na poprawę monitorowania bieżącej sytuacji budżetowej, ze szczególnym uwzględnieniem wzmocnienia działań mających na celu minimalizację nadmiernych deficytów (zob. rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 473/2013).

Literatura przedmiotu oraz powszechnie dostępne dane wskazują, jak już wcześniej wspomniano, że reguły fiskalne stały się narzędziem kreującym odpowiedzialną politykę fiskalną. W miarę wzrostu ich powszechności oraz chęci wdrażania i stosowania przez poszczególne kraje rośnie również ich popularność w świecie naukowym. Dzięki temu naukowemu podejściu mamy dostęp do różnych badań prowadzonych na regułach fiskalnych na świecie. Jednymi z pionierów byli dwaj naukowcy, Craig i Kopits, którzy na podstawie przeprowadzonych w 1998 r. badań doszli do wniosku, że zapewnienie przejrzystości finansów publicznych oraz odpowiednich ram instytucjonalnych wspiera skuteczność stosowanych reguł fiskalnych, co również często przekłada się na szybki wzrost gospodarczy tych państw⁶.

Kolejne badania nad regułami fiskalnymi zajmowały się efektywnością ich działania i wpływem na ograniczenia nadmiernych deficytów i długu publicznego. W tej kwestii Alt i Lowry⁷, Bohn i Inman⁸ oraz von Hagen⁹ zgodnie twierdzili, że stosowanie reguł fiskalnych ogranicza przedmiotowe zjawiska. Nie negując powyższego, Hemming i Kell¹⁰ podkreślali zaś, że na całokształt polityki fiskalnej wpływa wiele różnych czynników i czasem trudno wskazać bezpośrednio, w której części są one związane z przyjęciem reguły fiskalnej, przez co nie jest jednoznaczne i proste do wykazania, że poprawa finansów publicznych wynika wprost z wprowadzenia i stosowanych reguł

⁶ G. Kopits i J. Craig (1998). Transparency in Government Operations. *IMF Occasional Paper*, no. 158.

⁷ J.E. Alt i R.C. Lowry (1994). Divided Government, Fiscal Institutions, and Budget Deficits: Evidence from the States. *The American Political Science Review*, vol. 88, no. 4, s. 811–828.

⁸ H. Bohn i R. P. Inman (1996). Balanced-budget rules and public deficits: evidence from the U.S. States. *EconPapers*.

⁹ J. von Hagen (2005). Fiscal Rules and Fiscal Performance in Europe and Japan. SSRN, October. Pozyskano z: <https://ssrn.com/abstract=844288>.

¹⁰ R. Hemming i M. Kell (2001). Promoting Fiscal Responsibility: Transparency, Rules and Independent Fiscal Authorities. SSRN. Pozyskano z: <https://ssrn.com/abstract=2095161>.

fiskalnych. Dodatkowo Debrun i Kumar¹¹ udowodnili, że reguły fiskalne same w sobie nie powodują zacieśnienia, ale wskazują na taką konieczność.

Wpływ reguł fiskalnych na cykliczność polityki fiskalnej został przeanalizowany w ramach dysertacji na podstawie badań empirycznych dokonanych przez wymienionych poniżej naukowców.

- Fatas i Mihov (2004)¹² w swoich badaniach analizowali model panelowy dla 48 amerykańskich stanów w latach 1963–2000. Wyniki ich badania dostarczają dowodów dla obydwu stron debaty na temat stosowności ograniczania polityki fiskalnej. Na podstawie swoich badań doszli oni do wniosku, że reguły fiskalne mają znaczący wpływ na elastyczność wydatków publicznych w stosunku do cyklu. Polityka fiskalna staje się bardziej procykliczna w stanach, w których obowiązują „sztywne” reguły fiskalne (np. reguły zrównoważonego budżetu). Wskazują jednak również na potencjalne korzyści płynące z ograniczania polityki fiskalnej. Ograniczenia wewnętrzne i zewnętrzne stanowią bowiem skuteczny limit dla działań dyskrecjonalnych i łagodzą przebieg cyklu koniunkturalnego. Autorzy dokonują oceny, który z efektów jest silniejszy i dochodzą do wniosku, że drugi efekt jest silniejszy. Jako końcowy wniosek stwierdzają, że nałożenie reguł na politykę fiskalną zmniejsza wahania cykliczne.
- Ayuso i Casals i in. (2006)¹³ przeprowadzili badania wpływu reguł fiskalnych na politykę fiskalną w krajach UE w latach 1990–2005. Skonstruowali oni zmienne w czasie i porównywalne w różnych krajach indeksy odzwierciedlające siłę i zasięg poszczególnych typów reguł fiskalnych. Pierwszy wniosek płynący z ich badań mówi o istocie rodzaju i konstrukcji reguły, co wpływa na ich skuteczność. Udowodnili oni też, że reguły odnoszące się do długu i deficytu mają wyraźny wpływ na saldo budżetu, natomiast wpływ reguł wydatkowych jest w tej kwestii nieistotny statystycznie. Dalsze badania i analiza z wykorzystaniem indeksu cykliczności reguł fiskalnych, wykazały antycykliczny wpływ reguł fiskalnych w krajach, gdzie są one konstruowane w taki sposób, aby nie zakłócać stabilizującej funkcji polityki fiskalnej.
- Manasse (2006)¹⁴ przeprowadził badanie dla 49 krajów rozwiniętych i rozwijających się w latach 1970–2004. Zbudował on panel oparty na fiskalnej funkcji reakcji. Na podstawie badań dochodzi on do kilku wniosków. Po pierwsze wyniki estymacji modelu panelowego wskazują na antycykliczne działanie stosowanych reguł fiskalnych na prowadzoną politykę fiskalną. Kolejny wniosek wskazuje, że limity nakładane na deficyt lub wydatki mogą zmniejszyć deficyt.

¹¹ X. Debrun i M.S. Kumar (2017). The Discipline-Enhancing Role of Fiscal Institution: Theory and Empirical Evidence. *IMF Working Paper*, no. 07/171.

¹² A. Fatás i I. Mihov (2004). The Macroeconomic Effects of Fiscal Rules in the Us States. *CEPR Discussion Paper* No. 4372. Pozyskano z: <https://ssrn.com/abstract=549223>.

¹³ J. Ayuso-i-Casals, D. Gonzalez Hernandez, L. Moulin i A. Turrini (2009). Beyond the SGP: Features and effects of EU national-level fiscal rules. W: J. Ayuso-i-Casals, S. Deroose, E. Flores, L. Moulin (red.), *Policy instruments for sound fiscal policies. Fiscal rules and institution*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

¹⁴ P. Manasse (2006). Procyclical Fiscal Policy: Shocks, Rules and Institutions – A View From MARS. *IMF Working Paper*, no. 06 (27).

To oznacza, że odpowiednie ramy fiskalne mogą poprawić długoterminową stabilność finansów publicznych polityki bez uszczerbku dla jej krótkoterminowej skuteczności stabilizacyjnej. Ponadto autor stwierdził, że numeryczne ograniczenia narzucane na instytucje odpowiedzialne za politykę fiskalną, przyczyniają się również przeciętnie do spadku deficytu. Stabilizują więc one politykę fiskalną zarówno w krótkim, jak i w długim okresie.

- Debrun i in. (2008)¹⁵, skonstruowali Indeks Cykliczności Reguł Fiskalnych (Fiscal Rule Cyclical Index – FRCI) mający na celu oszacowanie wpływu reguł fiskalnych na procykliczność polityki fiskalnej, każdego roku i każdego kraju, biorąc pod uwagę różne właściwości reguł fiskalnych. Ich szacunki potwierdzają, że reguły zrównoważonego budżetu mają charakter bardziej procykliczny, ale są one konstruowane z uwzględnieniem ruchów cyklicznych, kraje działają w sposób mniej procykliczny. Innymi słowy, reguły według typu lub konstrukcji z założenia bardziej przyjazne dla cyklu, wiążą się również z mniejszym procyklicznym zachowaniem władz skarbowych¹⁶.
- Turrini (2008)¹⁷ w pierwszej kolejności przeprowadza analizę wpływu reguł wydatkowych na politykę fiskalną. Celem badania jest sprawdzenie czy reguły wydatkowe faktycznie ograniczają wzrost wydatków w okresach dobrej koniunktury i czy prawdziwa jest teza o ich antycyklicznym wpływie na politykę fiskalną. Dzieli on kraje członkowskie na dwie grupy. Kluczem podziału są silne i słabe reguły wydatkowe, które obowiązywały w krajach unijnych w latach 1990–2005. Analizuje on oddzielnie te dwie grupy państw. Wyniki analizy wskazują, że silne reguły wydatkowe ograniczają ekspansję wydatków w okresach szybkiego wzrostu gospodarczego, zmniejszając procykliczność polityki fiskalnej w okresach dobrej koniunktury¹⁸.
- W 2009 r. ekonomiści Narodowego Banku Polskiego przeprowadzili analizę reguł wydatkowych występujących w krajach OECD, w latach 1980–2007, w celu zweryfikowania tezy o antycyklicznym działaniu reguł fiskalnych¹⁹. Na pierwszym etapie badania jego autorzy szacują ogólny wariant modelu panelowego. Wynik wskazuje, że współczynnik reprezentujący zależność pomiędzy luką popytową i cyklicznie skorygowanymi wydatkami pierwotnymi jest dodatni i istotny statystycznie. Taki wynik potwierdza procykliczność wydatków w latach 1980–2007. Kolejny krok w badaniu to próba określenia znaczenia wydatkowych reguł dla relacji pomiędzy luką popytową a cyklicznie skorygowanymi wydatkami pierwotnymi. Wyniki z tego etapu badania wskazują na znaczący udział reguł

¹⁵ X. Debrun i in. (2008). Beyond the SGP - Features and effects of EU national-level numerical fiscal rules. *Economic Policy*, vol. 23, no. 54, s. 297–362.

¹⁶ V. Mosè Pierro (2011). National Fiscal Rules: A New Paradigm of Fiscal Discipline in EMU. *Natolin Best Master Thesis*, March, s. 33.

¹⁷ A. Turrini (2008). *Fiscal Policy and the Cycle in the Euro Area: The Role of Government Revenue and Expenditure*. European Commission and CEPR, April.

¹⁸ Ibidem, s. 17–19.

¹⁹ T. Jędrzejowicz, M. Kitala i A. Wronka (2009). *Polityka fiskalna w kraju należącym do strefy euro - Wnioski dla Polski*. Raport na temat pełnego uczestnictwa Rzeczypospolitej Polskiej w III etapie Unii Gospodarczej i Walutowej – Projekty badawcze cz. III. Warszawa: NBP, s. 44–46.

wydatkowych w kwestii zmniejszenia procykliczności wydatków sektora finansów publicznych. Współczynnik przy opóźnionej luce popytowej w latach obowiązywania reguł wydatkowych jest zdecydowanie mniejszy i nie jest istotny statystycznie, co można odczytywać jako acykliczność dyskrecjonalnej polityki wydatkowej, czyli brak wpływu cyklu na tę politykę. Wynik przy opóźnionej luce popytowej w latach, kiedy nie obowiązują reguły jest dodatni i bardziej istotny statystycznie, co przemawia za procykliczną reakcją polityki kształtującej wydatki na cykl. Współczynnik przy luce popytowej odnotowanej w latach obowiązywania reguł jest niższy i nieistotny statystycznie, co świadczyłoby o acykliczności dyskrecjonalnej polityki wydatkowej (tj. braku wpływu cyklu na tę politykę).

Oprócz prowadzonych badań opartych na analizie literaturowej oraz z wykorzystaniem modeli ekonometrycznych wpływu danych reguł fiskalnych na politykę społeczno-gospodarczą, stworzony został syntetyczny indeks reguł fiskalnych. Komisja Europejska, zdecydowała się na stworzenie indeksu reguł fiskalnych jako narzędzia wskazującego na ich jakość i oceniającego wiele istotnych elementów reguł fiskalnych. Wspomniany indeks reguł fiskalnych jest syntetyczną miarą oceny jakości reguł fiskalnych stosowanych przez kraje UE. Na jego wartość w poszczególnych krajach mają wpływ takie parametry jak: liczba stosowanych reguł fiskalnych, zakres sektora finansów publicznych objęty ocenianą regułą, czy „siła” poszczególnych reguł fiskalnych²⁰.

Odnotowane przesłanki i brak szerokiego ujęcia wskazanej tematyki w literaturze przedmiotu oraz w świetle pojawiających się niedociągnięć obecnie stosowanego przez Komisję Europejską indeksu reguł fiskalnych spowodowały, że same reguły fiskalne oraz podjęcie próby stworzenia Nowego Indeksu Reguł Fiskalnych w powiązaniu z kształtowaniem się wielkości wskaźników gospodarczych zostało przyjęte za przedmiot rozprawy.

2. Cele dysertacji i hipotezy badawcze

Celem rozprawy jest ocena wpływu narodowych reguł fiskalnych na stabilność polityki fiskalnej poprzez wyniki wpływające z zaproponowanego autorskiego indeksu oceny reguł fiskalnych. Dodatkowo określone zostały cele pomocnicze, którymi są:

- określenie kierunków ewolucji reguł fiskalnych;
- identyfikacja czynników, które mogą mieć wpływ na dobór narodowych reguł fiskalnych w badanych krajach;
- wskazanie czy są nieskuteczne reguły fiskalne i jeśli tak, to dlaczego.

Na podstawie analizy literatury przedmiotu zostały przygotowane wstępne hipotezy badawcze, będące prawdopodobnymi odpowiedziami na pytania związane z celem niniejszej pracy.

²⁰ Public finances in EMU 2006, „European Economy” 2006, nr 3.

Hipoteza główna: Właściwie zdefiniowane reguły fiskalne mają charakter stabilizujący politykę fiskalną. Ewolucja reguł fiskalnych zmierzająca w kierunku zwiększenia elastyczności oraz stosowania mechanizmów korekcyjnych zależnych od stanu koniunktury gospodarczej jest przyczynkiem do wzmocnienia ich stabilizującego charakteru.

Hipoteza pomocnicza 1. Ocena indeksem reguł fiskalnych, stosowana przez Komisję Europejską, pozostaje bez istotnego pozytywnego wpływu na kształtowanie się poziomu długu publicznego mierzonego % PKB.

Hipoteza pomocnicza 2. Poziom wzrostu gospodarczego mierzony wzrostem PKB w bardzo ograniczonym zakresie jest uzależniony od wartości indeksu reguł fiskalnych.

Hipoteza pomocnicza 3. Wysoka trwałość reguł fiskalnych jest czynnikiem ułatwiającym zapewnienie stabilności finansów publicznych w długim okresie.

3. Struktura rozprawy

Treść i układ pracy, w tym przyjęty podział na poszczególne rozdziały oraz struktura tych rozdziałów, zostały podporządkowane założonym celom oraz dążeniu do weryfikacji przyjętych hipotez badawczych.

Dysertacja podzielona została na cztery rozdziały powiązane ze sobą w sposób syntetyczny i tematyczny. Wstęp poprzedzający rozważania zasadnicze poświęcony został ogólnemu przybliżeniu tematyki pracy, wyjaśnieniu celu rozprawy, postawieniu hipotez, jak również charakterystyce zastosowanych metod badawczych. Podsumowanie pracy zawiera wnioski wynikające z przeprowadzonych we wcześniejszych częściach pracy badań i analiz.

Rozdział pierwszy dysertacji wskazuje na rolę reguł fiskalnych w zarządzaniu publicznym. W ramach tego rozdziału podniesiona została tematyka związana z *New Public Management* i ewolucja tego trendu nauk o zarządzaniu w kontekście rozwiązań dotyczących finansów publicznych. W pierwszym rozdziale opisane zostały ponadto reguły fiskalne od strony definicyjnej, ich genezy i scharakteryzowane zostały poszczególne reguły fiskalne z uwzględnieniem, najczęściej spotykanego w literaturze ich podziału ze względu na przedmiot, czyli wskaźnik, który stanowi podstawę konstrukcji danej reguły.

W rozdziale drugim przedstawiono rozważania wskazujące na reguły fiskalne jako instrument wpływający na jakość finansów publicznych w kontekście istoty tego narzędzia. W rozdziale tym wskazana została również istotna rola reguły długu publicznego i reguły deficytu budżetowego w prawodawstwie europejskim. W omawianym rozdziale przedstawiono również doświadczenia krajów europejskich w stosowaniu reguł fiskalnych. Omówione zostały szczegółowo rozwiązania stosowane w trzech krajach: Szwecji, Niemczech i Austrii. Powyższy wybór został dokonany na podstawie m. in. umocowania reguł fiskalnych w konstytucji w przypadku Niemiec i Austrii oraz wysokimi ocenami organizacji międzynarodowych reguł fiskalnych tam zastosowanych. Natomiast wybór Szwecji, wynikał z kontrastowego podejścia w odniesieniu do rozwiązań przyjętych w pozostałych analizowanych krajach. Dodatkowo rozdział ten wskazuje również na wady

i zalety stosowanych reguł fiskalnych w kontekście prowadzenia polityki społeczno-gospodarczej

Rozważania w rozdziale trzecim poświęcone zostały indeksowi reguł fiskalnych stosowanemu przez Komisję Europejską, który jest narzędziem stworzonym do syntetycznej oceny badania jakości reguł fiskalnych. W części praktycznej rozdziału trzeciego dokonana została analiza i ocena wpływu stosowanego indeksu reguł fiskalnych na podstawowe wskaźniki makroekonomiczne tj. deficyt budżetowy, dług publiczny, PKB oraz inne elementy składowe tego, a mianowicie konsumpcję oraz inwestycje publiczne.

Bazując na wnioskach wynikających z analiz przeprowadzonych w rozdziale trzecim, zdecydowano się w rozdziale czwartym dokonać próby zdefiniowania Nowego Indeksu Reguł Fiskalnych. Zaproponowany Nowy Indeks Reguł Fiskalnych odzwierciedlać ma w swej istocie z jednej strony dyscyplinę fiskalną i elementy związane z utrzymaniem dużej restrykcyjności w wydatkowaniu środków publicznych, jak również wskazane zostały inne dodatkowe elementy, które zdaniem autorki, powinny być istotne przy ocenie stosowanych reguł fiskalnych.

Pracę kończy podsumowanie zawierające wnioski końcowe i odniesienie do poszczególnych hipotez badawczych, których próbę uwodnienia podjęto w dysertacji.

4. Metody i materiał badawczy

Do weryfikacji empirycznej hipotez wywodzących się z przedstawionego problemu badawczego została wykorzystana metodologia mieszana badań zarówno jakościowych, jak i ilościowych. Badania jakościowe oparte na analizie opisowej, w której wykorzystana została bogata literatura przedmiotu, zarówno krajowa, jak i zagraniczna, składająca się z opracowań zwartych, czasopism, opracowań naukowych i raportów instytucji międzynarodowych, posłużyła rozwiązaniu problemów badawczych i osiągnięciu wyznaczonych celów. Zdecydowana większość literatury zawartej w bibliografii dysertacji powstała w XXI w., tak więc przedstawia współczesne ujęcie tematu oraz współczesne wyniki badań. Wskazać należy, że pozycje literaturowe zostały głównie użyte w rozdziałach pierwszym i drugim, czyli w rozdziałach teoretycznych. Ujęcie problemu badawczego wymagało również zastosowania sposobów wnioskowania dedukcyjnego i indukcyjnego, metody analizy i syntezy oraz analizy porównawczej w zakresie niezbędnym do osiągnięcia celów pracy. Badania ilościowe przeprowadzone dla krajów Unii Europejskiej z kolei obejmowały metodę systematyzacji informacji statystycznych, opartą na analizie źródłowych danych statystycznych; metodologię statystycznej zależności, w tym współczynnik korelacji liniowej Pearsona. W badaniach ilościowych wykorzystane zostały dane dotyczące reguł fiskalnych z bazy danych o regułach fiskalnych dostępnych na stronach Komisji Europejskiej (Fiscal Rules Dataset) oraz bazy danych o regułach fiskalnych przygotowanej przez Departament Spraw Fiskalnych Międzynarodowego Funduszu Walutowego (dane o regułach fiskalnych dla 89 krajów).

Zastosowanie metodologii mieszanej – łączenie danych ilościowych i jakościowych – pozwoliło osiągnąć jednolitą interpretację całości badanego problemu badawczego.

5. Wyniki badań i wnioski

Polityka fiskalna realizowana jest niezależnie przez władze poszczególnych państw członkowskich UE, niemniej jednak należy mieć na względzie, że decyzje podejmowane w indywidualnych warunkach gospodarczych i społecznych, mają swoje konsekwencje dla sytuacji makroekonomicznej wszystkich państw UE.

Celem reguł fiskalnych jest zapewnienie stabilności fiskalnej w długim okresie. Kryzys światowy i spowolnienie gospodarcze sprawiły, że w XXI wieku krajowe reguły fiskalne w praktyce zostały rozmyte lub czasowo zawieszono. Wzrost poziomu deficytu budżetowego, a zwłaszcza wysokość długu publicznego osiągnęły wartości, które stały się niebezpieczne w kontekście funkcjonowania strefy euro, a także były przyczynkiem o dyskusji na temat przyszłości całej Unii Europejskiej. Taki stan spowodował po 2010 roku konieczność przeglądu i doskonalenia stosowanych reguł fiskalnych, aby ich udoskonalony system zapewnił stabilność fiskalną i jednocześnie ułatwił prowadzenie prorozwojowej polityki gospodarczej w sytuacjach kryzysowych. Potrzeba identyfikacji optymalnego systemu zintegrowanych reguł fiskalnych na poziomie krajowym i europejskim pozwoliły sformułować cel główny niniejszej dysertacji, którym była ocena wpływu narodowych reguł fiskalnych na stabilność finansów publicznych.

Kryzys okazał się sprawdzianem dla polityki fiskalnej opartej na regułach fiskalnych krajowych i unijnych. Reakcją konieczną, aby złagodzić skutki kryzysu stała się modyfikacja obowiązujących reguł fiskalnych lub ich zawieszenie, jak wcześniej zostało wspomniane. Rozwiązania zastosowane w poszczególnych krajach nie były jednolite. Dla części państw priorytetem stało się udoskonalenie obowiązujących krajowych reguł fiskalnych lub też przyjęcie nowych limitów dostosowanych do bieżącej sytuacji makroekonomicznej. Inna grupa krajów zdecydowała natomiast o czasowym zawieszeniu dotychczas stosowanych reguł. Jeszcze inna grupa krajów była na tyle w komfortowej sytuacji gospodarczej, że możliwe było podtrzymanie stosowanych reguł fiskalnych. W obliczu skali kryzysu wiele państw uznało za bardziej racjonalne zastosowanie dyskrecjonalnych instrumentów polityki fiskalnej w celu ożywienia gospodarki poprzez zwiększanie wydatków lub redukcję obciążeń podatkowych, co spowodowało przekroczenie limitów ustalonych przez reguły i w efekcie pogłębiona została nierównowaga fiskalna. Pokłosiem kryzysu jest także świadomość, że reguły fiskalne, obowiązujące przed i w momencie nastąpienia kryzysu nie były skonstruowane w taki sposób, aby odpowiednio uwzględnić potrzebę oraz efekty zastosowanych instrumentów polityki dyskrecjonalnej. Jednocześnie świadomość ta jest odpowiedzią na pytanie postawione w jednym z celów pomocniczych o to, czy reguły fiskalne są nieskuteczne. Przeprowadzone analizy wykazały pewnego rodzaju nieskuteczność stosowanych reguł mierzonych wpływem na poziom długu publicznego i deficytu budżetowego. Z przeprowadzonych badań można wnioskować, że przyczyny nieskuteczności reguł

fiskalnych związane są przede wszystkim z ich niewłaściwą konstrukcją oraz dysfunkcyjnym otoczeniem innych reguł. Wniosek ten pozwala potwierdzić hipotezę główną przedmiotowej dysertacji, która zakłada, że właściwie zdefiniowane reguły fiskalne mają charakter stabilizujący politykę fiskalną.

W obliczu braku oczekiwanych efektów stosowanych mechanizmów reguł fiskalnych okazało się, że brak jest optymalnego wzorca zestawu właściwie skonstruowanych i współdziałających ze sobą reguł fiskalnych. Mowa tutaj o wzorcu zestawu reguł fiskalnych, ponieważ jak wskazano w treści dysertacji, reguły fiskalne stosowane pojedynczo nie są wolne od wad. Największą wadą reguły deficytu jest procykliczność, ponieważ ustalony pułap w fazie ożywienia nie sprzyja prowadzeniu zdyscyplinowanej polityki, wymusza natomiast radykalne podejmowanie dostosowań fiskalnych w celu zmniejszenia deficytu podczas spowolnienia. Podobny efekt ma reguła długu publicznego, ponieważ wymaga zaciśnięcia pasa podczas złej koniunktury i prowadzi jednocześnie do wzrostu poziomu długu publicznego nie wskazując ścieżki realizowanej polityki fiskalnej przed osiągnięciem progów niedopuszczalnego poziomu zadłużenia. Generalnie reguła wydatkowa jest transparentna i zapobiega rozluźnianiu polityki fiskalnej w czasie ożywienia. Wadą tej reguły fiskalnej jest jednocześnie to, że powstrzymuje sektor rządowy od większych wydatków podczas recesji, pogłębiając tym samym wielokrotnie jej efekty.

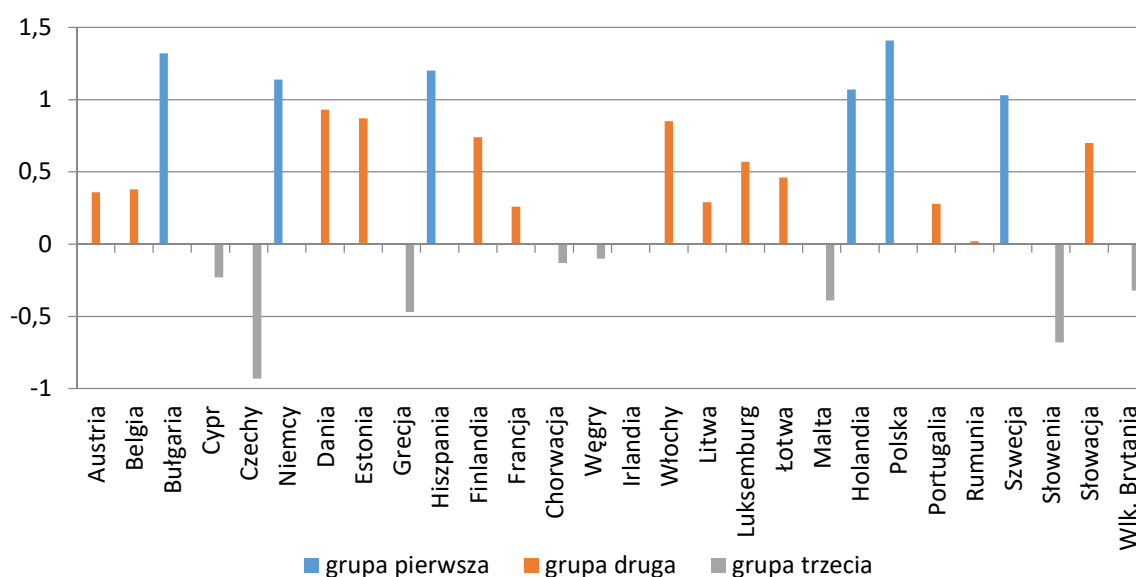
Celem rozprawy, który łączy się z właściwym definiowaniem reguł fiskalnych było rozpoznanie ich ewolucji oraz zaproponowanie racjonalnych kierunków zmian.

Immanentną częścią procesów rozwoju reguł fiskalnych jest określenie przesłanek, mających wpływ na dobór i stosowanie reguł fiskalnych. Podstawową przesłanką wprowadzania i stosowania reguł fiskalnych jest ograniczenie dyskrecjonalności w realizowanej polityce fiskalnej. Uzasadnieniem dla ograniczenia dyskrecjonalności w prowadzonej polityce fiskalnej jest dążenie do ograniczenia długu publicznego, zminimalizowania skłonności rządzących do generowania deficytu budżetowego, ograniczenia politycznego cyklu koniunkturalnego i iluzji fiskalnej wyborców, zniechęcenie do postrzegania polityki fiskalnej w krótkim okresie (np. w kontekście roku), wymuszenia przyjęcia perspektywy strategicznej wśród rządzących. Ponadto istotne pozostaje osłabienie dysonansu pomiędzy kwestią nadawania pożądanego kształtu polityce fiskalnej i dążeniem do optymalnej wielkości rządu i zakresu jego władzy nad sektorem instytucji rządowych i samorządowych. Kraje członkowskie są indywidualnie odpowiedzialne za krajową politykę fiskalną i wprowadzają różne reguły fiskalne w zależności od tego w jakim stopniu w danym kraju występują powyższe przesłanki wprowadzania reguł fiskalnych.

Obecnie Komisja Europejska mierzy jakość reguł fiskalnych stosowanych przez poszczególne kraje członkowskie poprzez indeks reguł fiskalnych. W rozważaniach dysertacji dokonana została analiza kształtowania się wartości tego indeksu w latach 2001–2016. W wyniku tej analizy wszystkie kraje członkowskie UE podzielone zostały na trzy grupy w zależności od kształtowania się średniej arytmetycznej badanych wartości indeksu dla poszczególnych państw członkowskich w badanym okresie. Zgodnie z przyjętą metodologią podziału państw członkowskich na grupy, grupa pierwsza obejmuje

kraje, które osiągnęły średnią wartości indeksu reguł fiskalnych w badanym okresie wyższą niż 1, co oznaczało, że kraje zakwalifikowane do grupy pierwszej przez cały wzięty do analizy okres stosowały dość restrykcyjne i efektywne reguły fiskalne. Druga grupa krajów osiągnęła średnią w przedziale od 0 do 1, które wskazują, że kraje utrzymywały jakość stosowanych reguł fiskalnych powyżej średniej ustanowionej dla wszystkich krajów członkowskich, niemniej jednak nie są to już reguły tak restrykcyjne tak wysoko oceniane przez Komisję Europejską. Trzecia – ostatnia grupa osiągnęła średnią z wartości indeksu poniżej 0, czyli poniżej średniej przyjętej dla wszystkich krajów objętych badaniem. Poniżej, na rys. 1 przedstawione zostały poszczególne grupy krajów.

Rysunek 1. Grupy krajów według wartości indeksu reguł fiskalnych w latach 2001-2016.

Źródło: opracowanie własne.

Generalnie wyższa wartość omawianego indeksu oznaczać powinna wyższą jakość i restrykcyjność reguł fiskalnych obowiązujących w danym kraju, a zatem wydaje się, że wyższy osiągnięty wynik indeksu powinien przekładać się na lepszą sytuację finansów publicznych i odwrotnie. Wartości indeksów reguł fiskalnych przedstawione w badaniu wskazują, że niektóre kraje, charakteryzujące się stabilną sytuacją finansów publicznych (np. Austria, Luksemburg, Dania), nie są w czołówce tych, które stosują najbardziej restrykcyjne reguły fiskalne.

W kolejnym kroku dokonano analizy trwałości reguł fiskalnych obowiązujących obecnie i w przeszłości w krajach członkowskich UE oraz zestawiono otrzymane wyniki z wyżej przedstawionymi trzema grupami krajów. Wysoka trwałość reguł fiskalnych, rozumiana wprost jako liczba lat obowiązywania danej reguły, wpływa bezpośrednio na stosowanie w praktyce danej reguły i dodatkowo w długim okresie sprzyja zapewnieniu stabilności finansów publicznych. Natomiast niska trwałość reguł fiskalnych, jest odzwierciedleniem jakości stosowanych reguł fiskalnych pojmowanych przez wartość indeksu reguł fiskalnych. Teorię tę potwierdza powiązanie czasu obowiązywania reguł fiskalnych

z grupami krajów członkowskich odnoszącymi się do stopnia restrykcyjności i jakości stosowanych reguł.

Kolejny element analizy, jakiej zostały poddane reguły fiskalne stosowane w krajach członkowskich UE jest ich wpływ na kształtowanie się poziomu deficytu budżetowego i długu publicznego, nawiązuje do hipotezy, która zakłada, że ocena indeksem reguł fiskalnych, stosowana przez KE, pozostaje bez istotnego wpływu na kształtowanie się poziomu długu publicznego mierzonego % PKB. Wyniki tej analizy nie wskazują na istnienie zależności przyczynowo-skutkowej pomiędzy wartościami indeksu reguł fiskalnych i rozmiarami długu publicznego i deficytu budżetowego w relacji do PKB. Kraje o niskich wartościach długu publicznego i deficytu budżetowego np. Czechy, Dania, Estonia, Luksemburg, Szwecja charakteryzują stabilne i względnie niskie wartości indeksów. Obniżanie poziomu deficytu budżetowego, w szczególności długu publicznego są materia, która wymaga działań rozłożonych na lata. Reguły fiskalne są działaniem wspierającym skuteczne działania stabilizacyjne, które zazwyczaj dają rezultaty w średnim i długim okresie. Dlatego zmiany poziomów i relacji długu publicznego i deficytu budżetowego nie nadążają za zmianami wartości dotychczas stosowanego indeksu reguł fiskalnych.

Tak jak wcześniej wspomniano wysoki indeks reguł fiskalnych powinien świadczyć o wysokiej restrykcyjności reguł fiskalnych i powinien również odzwierciedlać sytuację gospodarczą danego kraju. Mając to na uwadze przeprowadzona została analiza zależności indeksu reguł fiskalnych ze wskaźnikami rozwoju gospodarczego: PKB, deficytem budżetowym, długiem publicznym, oraz wydatkami inwestycyjnymi i konsumpcyjnymi. Badanie przeprowadzone zostało w oparciu o analizę korelacji r Pearsona, która służy do identyfikacji czy mierzone zmienne ilościowe są powiązane ze sobą związkiem liniowym. Przeprowadzone badanie zostało wykonane na próbie wszystkich krajów członkowskich UE na podstawie danych dla lat 2001–2016, natomiast szczegółowe omówienie wyników zaprezentowane zostało dla ośmiu krajów z trzech wcześniej przyjętych grup, tj. dwa kraje z grupy pierwszej oraz po 3 kraje z grupy drugiej i trzeciej. Poniższa tabela przedstawia wyniki omawianego badania.

Tabela 1. Wyniki analizy korelacji dla indeksu reguł fiskalnych i wybranych wskaźników rozwoju gospodarczego

	Indeks reguł fiskalnych							
	Niemcy	Szwecja	Belgia	Rumunia	Słowacja	Grecja	Czechy	Irlandia
PKB	0,01***	-0,4	0,0**	0,01*	-0,23	-0,28	0,01***	0,46
deficyt budżetowy w mln euro	0,67	-0,28	-0,23	0,16	-0,02	0,37	-0,53	0,07
deficyt budżetowy w % PKB	0,67	-0,27***	-0,15	0,21	0,41	0,28	-0,45	0,10
dług publiczny w mln euro	0,77*	0,57	0,71	0,69	0,89	-0,55*	-0,25	0,72***
dług publiczny % PKB	0,45	-0,74	0,46*	0,58***	0,70	0,82	-0,12	-0,53
wydatki konsumpcyjne	0,87	0,89**	0,61	0,58	0,75	-0,36	-0,39***	0,55
wydatki inwestycyjne	0,85	0,87	-0,64	0,29***	0,63	-0,84	-0,24	0,40
* p<0,05, ** p<0,01, *** p<0,001.								

Źródło: opracowanie własne.

Wyniki korelacji indeksu reguł fiskalnych z wybranymi wskaźnikami rozwoju gospodarczego stanowiły podstawę do kolejnej przeprowadzonej analizy danych, która stanowi wypełnienie hipotezy mówiącej o tym, że poziom wzrostu gospodarczego mierzony wzrostem PKB w bardzo ograniczonym zakresie jest uzależniony od wartości indeksu reguł fiskalnych. Wyniki korelacji liniowej indeksu reguł fiskalnych i wzrostu PKB dla wszystkich krajów członkowskich wskazały, że 22 kraje członkowskie UE wykazały słaby poziom korelacji między omawianymi wskaźnikami. Silna i bardzo silna korelacja dotyczyła zaledwie 3 krajów.

Na podstawie rozważań literaturowych przeprowadzonych w rozdziałach pierwszym i drugim, dotyczących reguł fiskalnych oraz na podstawie analiz jakim został poddany indeks reguł fiskalnych stosowany przez Komisję Europejską oraz mając na względzie pojawiające się niedociągnięcia wobec wspomnianego indeksu reguł fiskalnych zaproponowany został Nowy Indeks Reguł Fiskalnych (NIRF). NIRF został skonstruowany na fundamentach obowiązującego i stosowanego przez KE obecnie oficjalnego indeksu reguł fiskalnych. Zdecydowano, że w zaproponowanej konstrukcji modelu Nowego Indeksu Reguł Fiskalnych opartego na obecnym indeksie reguł fiskalnych, należy uwzględnić:

- europejski indeks reguł fiskalnych;
- wskaźnik traktujący o trwałości stosowanych reguł fiskalnych;
- saldo strukturalne, znajdujące odzwierciedlenie w regulacjach europejskich;
- koszty obsługi długu.

Mając na uwadze przeprowadzone rozważania teoretyczne wsparte analizą statystyczną zaproponowano wzmocnienie indeksu reguł fiskalnych nowymi kryteriami poprzez

wprowadzenie mechanizmu korygującego. Nowy Indeks Reguł Fiskalnych, zaproponowany w dysertacji, składa się z obecnie stosowanego indeksu reguł fiskalnych powiększonego o element nowych kryteriów. Wspomniany mechanizm korygujący oparty został o następujące kryteria:

1. Kryterium korygujące 1. Trwałości reguł fiskalnych (KK1)

- a) powyżej 7 lat – 1 punkt;
- b) 5 - 7 lat – 0 punktów;
- c) 3 - 5 lat – - 0,5 punktu;
- d) poniżej 3 lat – -1,5 punktu.

2. Kryterium korygujące 2. Wyniki salda strukturalnego (KK2)

- a) -0,5 % PKB do nadwyżki – 0 punktów;
- b) -0,5 % PKB do -1 % PKB – -0,25 punktu;
- c) od -1 % PKB do -1,5 % PKB – -0,75 punktu;
- d) od -1,5 % PKB do -2,5 % PKB – -1 punkt;
- e) od -2,5 % PKB i wyższy deficyt strukturalny – -1,5 punktu.

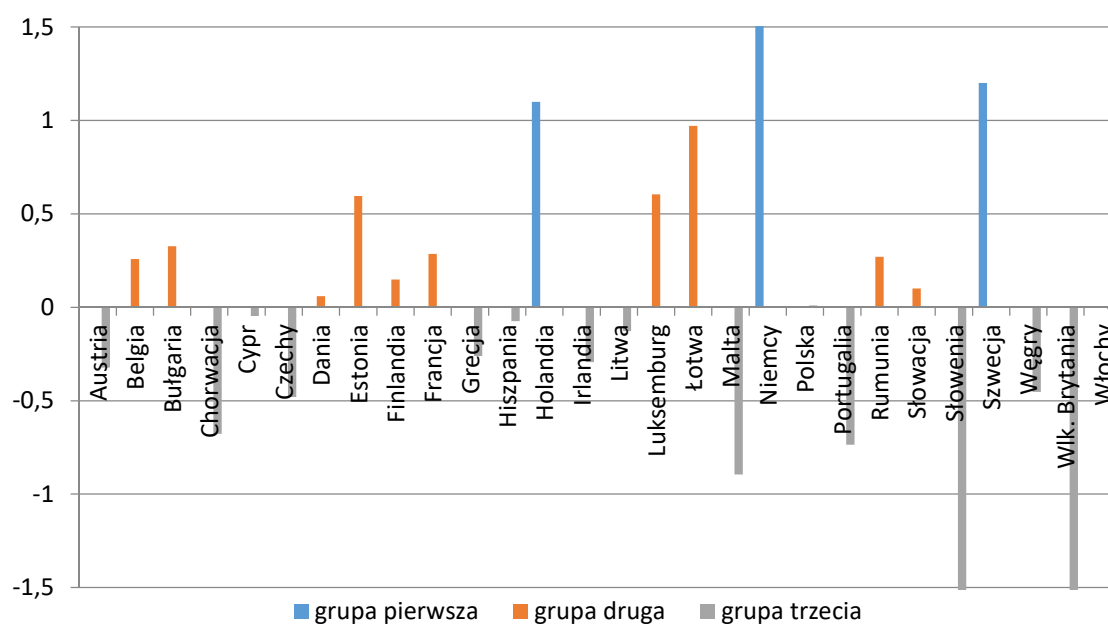
3. Kryterium korygujące 3. Dynamika przyrostu kosztów obsługi długu w kraju członkowskim UE w stosunku do średniej wartości tego poziomu w krajach UE (KK3).

Wagę dla tego kryterium stanowi 1/10 różnicy dynamiki przyrostu nominalnych kosztów obsługi długu liczonego w euro w kraju członkowskim UE w stosunku do średniej wartości tego poziomu we wszystkich krajach UE.

Na potrzeby dysertacji NIRF został obliczony dla wszystkich krajów członkowskich dla lat 2010–2016 według wyżej wskazanej metodologii i następnie został zestandaryzowany w celu porównywalności jego wyników, aby w kolejnych krokach poddać go analizom podobnym jak w przypadku indeksu reguł fiskalnych stosowanego przez Komisję Europejską.

Pierwsza przeprowadzona analiza standaryzowanych wartości NIRF dzieli poszczególne kraje członkowskie na trzy grupy, w zależności od kształtowania się poziomu wartości NIRF w poszczególnych latach. Przyjęta metodologia podziału na grupy jest tożsama jak przy ocenie wartości indeksu reguł fiskalnych stosowanego przez Komisję Europejską. Poniższy rysunek przedstawia poszczególne grupy krajów.

Rysunek 2. Grupy krajów według wartości NIRF w latach 2010-2016.

Źródło: opracowanie własne.

Analiza w podziale na grupy według kryterium wartości NIRF wskazuje, że wykorzystanie NIRF dość poprawnie pozwala ocenić stosowane reguły fiskalne, jak też ich konsekwencje dla poprawy stabilności finansowej oraz samą politykę fiskalną. Osiągnięte wartości NIRF przez poszczególne kraje członkowskie UE w badanym okresie dość celnie wskazują kraje, które mogą służyć za przykład dobrej jakościowo polityki w średnim i dłuższym okresie. Wartości NIRF w sposób bardziej adekwatny odzwierciedlają jakościowe elementy stabilności finansów publicznych od obecnie stosowanego indeksu reguł fiskalnych.

W kolejnym kroku przeprowadzona została analiza zależności NIRF ze wskaźnikami rozwoju gospodarczego: PKB, deficytem budżetowym, długiem publicznym, oraz wydatkami inwestycyjnymi i konsumpcyjnymi. Analogiczne badanie zostało wcześniej przeprowadzone dla obowiązującego indeksu reguł fiskalnych i wskaźników rozwoju gospodarczego. Tak jak wcześniej badanie przeprowadzone zostało w oparciu o analizę korelacji r Pearsona., na próbie wszystkich krajów członkowskich UE na podstawie danych dla lat 2010–2016, natomiast szczegółowe omówienie wyników przedstawione zostało dla tych samych krajów, jak w przypadku bliźniaczej analizy dla indeksu reguł fiskalnych. Poniższa tabela przedstawia wyniki omawianego badania.

Tabela 2. Wyniki analizy korelacji dla NIRF i wybranych wskaźników rozwoju gospodarczego

	Nowy indeks reguł fiskalnych							
	Niemcy	Szwecja	Belgia	Rumunia	Słowacja	Grecja	Czechy	Irlandia
PKB	-0,88	-0,44*	0,30*	0,45*	0,52	-0,10	0,52	0,47**
deficyt w mln euro	0,81	-0,47	-0,70	0,60	0,26	-0,11**	0,53	0,81***
deficyt % PKB	0,81	-0,47	-0,74	0,60	0,31	-0,18**	0,54	0,81***
dług w mln euro	0,83	0,22	-0,81	0,59	0,40	-0,67*	0,48	0,58***
dług % PKB	-0,53	0,16	-0,71*	0,50	0,17	0,0	0,25	-0,41
wydatki konsumpcyjne	0,74	0,22	-0,75	0,53	0,77	-0,48	0,62	0,76***
wydatki inwestycyjne	0,68	0,32	-0,76	0,48	0,52	-0,47	0,14	0,76***
* p<0,05, ** p<0,01, *** p<0,001.								

Źródło: opracowanie własne.

Z analizy danych zawartych w tabelach 1 i 2 wynika, że NIRF charakteryzuje się silniejszymi korelacjami ze wskaźnikami rozwoju gospodarczego niż indeks reguł fiskalnych stosowany przez Komisję Europejską. Dodatkowo udowodnione zostało, że poziom wzrostu gospodarczego mierzonego wzrostem PKB jest zależny od wartości NIRF w wyższym stopniu, aniżeli w przypadku powiązania PKB i indeksu reguł fiskalnych stosowanego przez KE.

Głównym niedociągnięciem postawionym istniejącemu indeksowi reguł fiskalnych jest to, że nie uwzględnia on w swojej konstrukcji, trwałości ocenianych reguł fiskalnych oraz wskaźników makroekonomicznych, które to z kolei stosunkowo często występują w krajowych, najczęściej wydatkowych regułach fiskalnych. Dodatkowo udowodnione zostało, że wskazania wartości obowiązującego indeksu reguł fiskalnych nie odzwierciedlają również ocen polityk fiskalnych prowadzonych przez poszczególne kraje członkowskie. Nie oznacza to, że obowiązujący obecnie indeks jest nieprzydatny. Oznacza natomiast, że indeks ten nie odzwierciedla w swoich wynikach stanu gospodarki. W uzupełnieniu do komisyjnego indeksu reguł fiskalnych podstawową zaletą proponowanego Nowego Indeksu Reguł Fiskalnych jest w pewnym sensie powiązanie jego danych wynikowych z wartościami wskaźników rozwoju gospodarczego poszczególnych państw członkowskich. Dodatkowo Nowy Indeks Reguł fiskalnych uwzględnia w swojej konstrukcji trwałość reguł fiskalnych.

6. Układ treści dysertacji

Wstęp	11
Rozdział I	
Reguły fiskalne istotnym narzędziem zarządzania finansami publicznymi	19
1.1. Reguły fiskalne ważnym elementem zarządzania publicznego	19
1.2. Reguły fiskalne deficytu i długu finansów publicznych	33
1.3. Reguły wydatkowe i dochodowe elementem odpowiedzialnej polityki fiskalnej	43
Rozdział II	
Reguły fiskalne narzędziem stabilnej polityki fiskalnej na poziomie krajowym i wspólnotowym	57
2.1. Reguły fiskalne elementem podnoszącym jakość zarządzania środkami publicznymi	57
2.2. Reguły fiskalne instrumentem dyscypliny na poziomie europejskim	62
2.2.1. Przeciwdziałanie narastaniu nierównowagi fiskalnej w krajach UE	66
2.2.2. Część korekcyjna PSW – reguła deficytowa	69
2.2.3. Część korekcyjna – reguła długu	75
2.3. Doświadczenia wybranych krajów europejskich w stosowaniu reguł fiskalnych	78
2.3.1. Reguły fiskalne doświadczenia międzynarodowe	78
2.3.2. Krajowe reguły fiskalne stosowane w Szwecji	84
2.3.3. Krajowe reguły fiskalne stosowane w Niemczech	90
2.3.4. Krajowe reguły fiskalne stosowane w Austrii	95
2.4. Wady i zalety stosowania reguł fiskalnych	100
Rozdział III	
Ocena wpływu reguł fiskalnych z wykorzystaniem indeksu Komisji Europejskiej na politykę gospodarczą	117
3.1. Indeks reguł fiskalnych stosowany w UE do 2015 r.	117
3.2. Nowa metodologia w europejskim indeksie reguł fiskalnych	120
3.3. Ocena wpływu reguł fiskalnych, mierzona indeksem reguł fiskalnych, na stan podstawowych wskaźników makroekonomicznych	130
3.3.1. Analiza wartości indeksu reguł fiskalnych w krajach UE w latach 2001–2016.	133
3.3.2. Analiza trwałości reguł fiskalnych stosowanych w krajach UE	139

3.3.3. Ocena wpływu wartości FRI na stan finansów publicznych	143
3.3.4. Wpływ FRI na wybrane wskaźniki makroekonomiczne.	145
3.3.5. Analiza zależności poziomu wzrostu gospodarczego mierzonego PKB a FRI	154

Rozdział IV

Nowy Indeks Reguł Fiskalnych dla krajów UE	157
4.1. Nowy Indeks Reguł Fiskalnych – przesłanki i definicja	157
4.1.1. Przesłanki budowy Nowego Indeksu Reguł Fiskalnych	157
4.1.2. Definicja Nowego Indeksu Reguł Fiskalnych	166
4.2. Podział krajów UE z wykorzystaniem wartości NIRF	173
4.3. Skala współzależności NIRF z podstawowymi wskaźnikami makroekonomicznymi.....	178
4.3.1. Stopień powiązania NIRF z podstawowymi wskaźnikami makroekonomicznymi	178
4.3.2. Zalety i wady Nowego Indeksu Reguł Fiskalnych	188
Podsumowanie	191
Bibliografia	197
Spis rysunków	211
Spis tabel	213

7. Pełna bibliografia rozprawy.

- Abbas, S.A., Belhocine, N., El Ganainy, A. i Horton, M. (2010). A Historical Public Debt Database. *IMF Working Paper*, no. 10/245.
- Albinski, P. (2010). Działania antykryzysowe i stabilizacyjne w Niemczech w latach 2008–2010. *Przegląd Europejski*.
- Alesina, A. i Tabellini, G. (1990). A Positive Theory of Fiscal Deficits and Government Debt. *Review of Economic Studies*, vol. 57.
- Alesina, A. i Tabellini, G. (2007). Bureaucrats or Politicians? Part I: A Single Policy Task. *American Economic Review*, vol. 97, no. 1.
- Alesina, A., Campante, F.R. i Tabellini, G. (2008). Why is Fiscal Policy Often Procyclical? *Journal of the European Economic Association*, vol. 6.
- Alińska A., (2016). Antykryzysowa polityka fiskalna – cele, uwarunkowania i instrumenty. *Annales H-Oeconomica*, vol. I,1.
- Alt, J.E. i Lowry, R.C. (1994). Divided Government, Fiscal Institutions, and Budget Deficits: Evidence from the States. *The American Political Science Review*, vol. 88, no. 4.
- Altrubans, Y. (2017). Why do countries adopt fiscal rules. *The Manchester School*, vol. 85, no. 1, January.
- Ayuso-i-Casals, J., Gonzalez Hernandez, D., Moulin, L. i Turrini, A. (2009). Beyond the SGP: Features and effects of EU national fiscal rules. W: J. Ayuso-i-Casals, S. Deroose, E. Flores, L. Moulin (red.), *Policy instruments for sound fiscal policies. Fiscal rules and institution*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Balassone, F. i Franco, D. (2001). *EMU Fiscal Rules: A New Answer to an Old Question?*. *Banca d'Italia, Fiscal Rules*. Proceedings of the Banca d'Italia workshop on Public Finance, 1-3 February, Perugia.
- Barrios, S. i Schaechter, A. (2009). Gauging by numbers: A first attempt to measure the quality of public finances in the UE. *Economic Papers 382*, Komisja Europejska.
- Beetsma, R., Debrun, X. i Sloof, R. (2017). The political economy of fiscal transparency and independent fiscal councils. *Working Paper Series*, ECB.
- Bergman, U.M, Hutchison, M. i Jensen, S.E.H. (2015). Shaping the Fiscal Policy Framework. W: T.M. Andersen, U.M. Bergman i S.E. Hougaard Jensen (red.), *Reform Capacity and Macroeconomic Performance in the Nordic Countries*. Oxford: Oxford University Press.
- Besley, T. i Case, A. (1995). Does Electoral Accountability Affect Economic Policy Choices? Evidence from Gubernatorial Term Limits. *The Quarterly Journal of Economics*, vol. 110.
- Biblia, Stary Testament, Księga Powtórzonego Prawa, Pallottinum, 2009.
- Blume, L. i Voigt, S. (2013). The Economic Effects of Constitutional Budget Institutions. *European Journal of Political Economy*, vol. 29.
- Bohn, H. i Inman, R.P. (1996). Balanced-budget rules and public deficits: evidence from the U.S. States. *EconPapers*.
- Brzozowski, M. i in. (2009). *Instytucje a polityka makroekonomiczna i wzrost gospodarczy*. Warszawa: Wydział Nauk Ekonomicznych UW.
- Buchanan, J. (1999). *Cost and Choice: An Inquiry in Economic Theory*. Indianapolis, Ind.: Liberty Fund.
- Buchanan, J.M. (1997). The balanced budget amendment: Clarifying the arguments. *Public Choice*. JSTOR. Pozyskano z: https://www.jstor.org/stable/30024185?seq=1#page_scan_tab_contents.
- Budina, N. Kinda, T. i Schaechter, A. (2012). Fiscal Rules at Glance: Country Details from a New Dataset. *IMF Working Paper*, WP/12/273.

- Burda, M. i Wypłosz, C. (2012). *Makroekonomia. Podręcznik europejski*. Warszawa: PWE.
- Burkhead, J. (1954). The balanced Budget. *Quarterly Journal of Economics*, LXVIII, May.
- Calmfors, L. (2005). *What remains of the Stability and Growth Pact and what next?* Swedish Institute for European Policy Studies Report No. 8.
- Calmfors, L. (2012). Dyscyplinowania budżetu można uczyć się od Szwecji. *Obserwator finansowy*, 21 marca.
- Christensen, T. i Læg Reid, P. (2007). *Transcending New Public Management*. Aldershot: Ashgate.
- Christensen, T. i Læg Reid, P. (2007). *Transcending New Public Management*. Aldershot: Ashgate.
- Congressional Budget Office (2003). *An Analysis of the President's Budgetary Proposal for Fiscal Year 2004*. Washington, March. Pozyskano z: <http://www.cbo.gov/sites/default/files/cbofiles/ftpdocs/41xx/doc4129/03-31-analysispresidentbudget-final.pdf>.
- Cordes T., Kinda T., Muthoora P., Weber A. (2015). Expenditure Rules: Effective Tools for Sound Fiscal Policy? *IMF Working Paper*, WP/15/29.
- Czarnecki, K. (2011). Idee i praktyki Nowego Zarządzania Publicznego. *Zarządzania Publiczne*, nr 1(15).
- Debrun X. i Kumar, M.S. (2017). The Discipline-Enhancing Role of Fiscal Institution: Theory and Empirical Evidence. *IMF Working Paper*, no. 07/171.
- Debrun, X. (2011). Democratic Accountability, Deficit Bias, and Independent Fiscal Agencies. *IMF Working Papers*, no. 11(1).
- Debrun, X. Hauner, D. i Kumar M.S. (2009). Independent Fiscal Agencies. *Journal of Economic Surveys*, vol. 23.
- Debrun, X. i in. (2008). Beyond the SGP – Features and effects of EU national-level numerical fiscal rules. *Economic Policy*, vol. 23, no. 54.
- Debrun, X., Hauner, D. i Kumar, M.S. (2007). The role of fiscal agencies. W: M.S. Kumar, T. Ter-Minassian, *Promoting fiscal discipline*. Washington, DC: International Monetary Fund, October 18.
- Debrun, X., Hauner, D. i Kumar, M.S. (2009). Independent fiscal agencies. *Journal of Economic Surveys*, vol. 23.
- Debrun, X., Moulin, L., Turrini, A., Ayuso-i-Casals, J. i Kumar, M.S. (2008). Tied to the Mast? The Role of National Fiscal Rules in the European Union. *Economic Policy* vol. 23, no. 54.
- Deroose, S., Moulin, L. i Wierds, P. (2006). National expenditure rules and expenditure outcomes: empirical evidence for EU Member States. *Wirtschaftspolitische Blätter*, vol. 53.
- Działo, J. (2016). Ewolucja narodowych reguł fiskalnych w krajach Unii Europejskiej w okresie 2004–2014. *Myśl Ekonomiczna i Polityczna*, nr 2(53).
- Działo, J. (2016). Indeks reguł fiskalnych jako miara jakości reguł fiskalnych w Unii Europejskiej. *Studia Prawno-Ekonomiczne*, T. XCIX.
- Dziemianowicz, R. i Wyszowski, A. (2013). Koncepcja i narzędzia transparentnej polityki fiskalnej. *Nierówności Społeczne a Wzrost Gospodarczy*, nr 30.
- ECB. (2014). The assessment of fiscal effort(2014). *Monthly Bulletin*, October.
- ECB. (2015). Box 8: The effectiveness of the medium – term budgetary objective as an anchor of fiscal policies (2015). *Economic Bulletin*, no. 4.
- ECB. (2017). Fiscal developments (2017). *Economic Bulletin*, no. 4.
- Ergungor, O.E. (2007). On the Resolution of Financial Crises: The Swedish Experience. Federal Reserve Bank of Cleveland, Juny.

- Fabrizio, S. i Mody, A. (2006). Can Budget Institutions Counteract Political Indiscipline? *Economic Policy*, vol. 21.
- Fatás, A. i Mihov, I. (2004). The Macroeconomic Effects of Fiscal Rules in the Us States. *CEPR Discussion Paper*, no. 4372. Pozyskano z: <https://ssrn.com/abstract=549223>.
- Fiscal governance in the EU Member States. Pozyskano z: http://ec.europa.eu/economy_finance/db_indicators/fiscal_governance/index_en.htm (dostęp: 10.04.2018).
- Franek, S. (2010). Reguły fiskalne w przemianach instytucjonalnych finansów publicznych. *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego* nr 646.
- Franek, S. (2016). Pomiar niezależności rad fiskalnych w krajach UE. *Problemy Zarządzania*, nr 4(63).
- Franek S. (2016); Trwałość reguł fiskalnych jako kryterium wiarygodności fiskalnej; *Obserwator finansowy*; 29.09.2016
- Franek, S. (2016). Trwałość reguł fiskalnych jako kryterium ich oceny. *Finanse*, nr 1(9).
- Franek, S. i Będzieszak, M. (2014). *Zarządzanie finansami publicznymi. Planowanie wieloletnie, efektywność zadań publicznych, benchmarking*. Warszawa: Difin.
- Friedman, M. (1948). Pieniężny i fiskalny system stabilizacji gospodarczej. W: A. Szeworski (red.). (1975). *Teoria i polityka stabilizacji koniunktury*. Warszawa: PWE.
- Fuest, C. i Thöne, M. (2009). *Reform des Finanzföderalismus in Deutschland*. Kleine Handbibliothek, Band 37. Berlin: Stiftung Marktwirtschaft.
- Giżyński, J. (2016). Saldo strukturalne jako wskaźnik oceny polityki fiskalnej w krajach strefy euro. *Acta Universitatis Lodziensis, Folia Oeconomica*, no. 4(323).
- Gregory, R. (2003). All the King's Horses and all the King's Men: Putting New Zealand's Public Sector Back Together Again. *International Public Management Review*, vol. 4, no. 2.
- Hallerberg, M. Strauch, R. i von Hagen, J. (2009). *Fiscal governance in Europe*. Cambridge, New York: University Press.
- Hallerberg, M., Strauch, R. i von Hagen, J. (2004). The design of fiscal rules and forms of governance in European Union Countries. *Working Papers*, no. 419, ECB.
- Hallerberg, M., Strauch, R. i von Hagen, J. (2007). The design of fiscal rules and forms of governance in European Union countries. *European Journal of Political Economy* vol. 23(2).
- Hallerberg, M., Strauch, R. i Ylaoutinen, S. (2010). Political Power, Fiscal Institutions and Budgetary Outcomes in Central and Eastern Europe. *Journal of Public Policy*, vol. 30(01).
- Hamker, J. (2009). *Implementing Germany's New Constitutional Fiscal Rules*. Berlin.
- Hansen, A.A. (1941). *Fiscal Policy and Business Cycles*. New York: Northon & C.
- Hemming, R. i Kell, M. (2001). *Promoting Fiscal Responsibility: Transparency. Rules and Independent Fiscal Authorities*. Pozyskano z: <https://ssrn.com/abstract=2095161>.
- Holm-Hadulla, F., Hauptmeier, S. i Rother, P. (2010). The impact of numerical expenditure rules on budgetary discipline over the cycle. *Working Paper Series*, no. 1169. Brussels: European Central Bank.
- Hood, C. (1991). A public management for all seasons? *Public Administration*, vol. 69, nr 1.
- Hood, C. (2005). The Idea of Joined-Up Government: A Historical Perspective. W: V. Bogdanor (red.), *Joined-Up Government*. Oxford: Oxford University Press for the British Academy.

- <http://acts.oecd.org/Instruments/ShowInstrumentView.aspx?InstrumentID301&InstrumentPID=316&Lang=en&Book=False> (dostęp: 12.07.2017).
- http://ec.europa.eu/economy_finance/db_indicators/fiscal_governance/independent_institutions/index_en.htm (dostęp: 12.07.2017).
- http://ec.europa.eu/economy_finance/economic_governance/sgp/index_pl.htm
- http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/csr2015/csr2015_poland_pl.pdf (dostęp: 12.07.2017).
- <http://www.sejm.gov.pl/sejm7.nsf/PrzebiegProc.xsp?nr=611> (dostęp: 19.07.2016).
- IMF. (2009). *Fiscal Rules – Anchoring Expectations for Sustainable Public Finances*. Washington: Fiscal Affairs Department, December 16.
- IMF. (2013). *The Functions and Impact of Fiscal Councils*. IMF. Pozyskano z: <https://www.imf.org/external/np/pp/eng/2013/071613.pdf> (dostęp: 12.07.2017).
- Jędrzejowicz, T. Kitala, M. i Wronka, A. (2009). *Polityka fiskalna w kraju należącym do strefy euro – Wnioski dla Polski*. Raport na temat pełnego uczestnictwa Rzeczypospolitej Polskiej w III etapie Unii Gospodarczej i Walutowej – Projekty badawcze cz. III, NBP.
- Kantorowicz, J. (2012). Reguły fiskalne – co się sprawdza. *Analiza FOR*, nr 3.
- Kavanagh, D. i Richards, D. (2001). Departmentalism and Joined-Up Government: Back to the Future? *Parliamentary Affairs*, vol. 54, no. 1.
- KE. (2006). Public Finance In EMU 2006. *European Economy*, no. 3. European Commission.
- KE. (2009). Public finances in EMU 2008. *European economy*, no. 5. European Commission.
- KE. (2010). Public Finances In EMU. *European Economy 2010*, no. 4. European Commission.
- KE. (2013). *The Functions and Impact of Fiscal Councils*. IMF. Pozyskano z: <https://www.imf.org/external/np/pp/eng/2013/071613.pdf> (dostęp: 12.07.2017).
- KE. (2014). Report on public finances in EMU – 2014. *European Economy*, no. 9. European Commission.
- KE. (2016). Report on public finances in EMU – 2016. *European Economy*, no. 9. European Commission.
- KE. (2018). *Country Report Germany 2018 Including an In-Depth Review on the prevention and correction of macroeconomic imbalances*. Commission Staff Working Document. European Commission, Brussels, 7.3.2018 SWD(2018) 204 final.
- Kołodko, G. (2010). *Globalizacja, kryzys i co dalej?* Warszawa: Poltext.
- Kopits, G. i Craig, J. (1998). Transparency in Government Operations. *IMF Occasional Paper*, nr 158.
- Kopits, G. i Symanski, S. (1998). Fiscal policy rules. *IMF Occasional Paper*, no. 162, Washington.
- Kopits, G. i Craig, J. (1998). Transparency in Government Operations. *IMF Occasional Paper*, no. 158.
- Koske, I. (2010). After the Crisis. *OECD Economic Department Working Paper*, no. 766/2010.
- Kumar, M., Schaechter, A. i Baldacci, A. (2009). Fiscal Rules – Anchoring Expectations for Sustainable Public Finances. *IMF Occasional Paper*, 12 November.
- Kumar M., Baldacci E., Schaechter A., Caceres C., Kim D., Debrun X., Escolano J., Jonas J., Karam P., Yakadina I. i Zymek R. (2009). Fiscal Rules-Anchoring Expectations for Sustainable Public Finances. *IMF Staff Paper*. Washington: International Monetary Fund.

- Kumar, S.M., i Ter-Minassian, T. (2007). *Promoting fiscal discipline*. Washington, D.C.: International Monetary Fund. Pozyskano z: https://books.google.ro/books?hl=ro&lr=&id=5sUfIdnC8C&oi=fnd&pg=PA58&dq=fiscal+budgetary+responsibility&ots=vzuPRgoZZx&sig=ScJe8N736CQRyDccfyYUNZp6JUo&redir_esc=y#v=onepage&q=fiscal%20budgetary%20responsibility&f=false;
- Kydland, F.E. i Prescott, E.C. (1980). *Competitive Theory of Fluctuations and the Feasibility and Desirability of Stabilization Policy*. W: S. Fischer (red.), *Rational Expectations and Economic Policy*. Chicago: University of Chicago Press.
- Lepper E. M., *Sweden's Fiscal Framework and Monetary Policy*, Report to the Swedish Fiscal Policy Council 2018/3, Indiana University.
- Lubińska, T. (2009). *Nowe zarządzanie publiczne. Budżet zadaniowy w Polsce – skuteczność i efektywność*. Warszawa: Difin.
- Lucas, R. (1981). *Studies in Business-Cycle Theory*. Oxford: Basil Blackwell.
- Łuszczuk, J. (2016). *Zasady prowadzenie polityki fiskalnej w Unii Europejskiej – podstawy dyscypliny fiskalnej w Unii Gospodarczej i Walutowej*. W: M. Czerwiński (red.), *Cywilizacja pieniądza*. Będzin: Wydawnictwo e-bookowo.pl.
- Maciocha, K. (2017). *Reguły fiskalne a kryzys zadłużeniowy w krajach Unii Europejskiej*. *Nauki o Finansach / Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu*, nr 1 (30).
- Malinowska-Misiąg, E. (2016). *Nadzór fiskalny w Polsce i innych krajach Unii Europejskiej*. *Analizy BAS*, nr 3(47). Pozyskano z: <http://www.bas.sejm.gov.pl/analizy.php> (dostęp: 08.12.2016).
- Manasse, P. (2006). *Procyclical Fiscal Policy: Shocks, Rules and Institutions – A View From MARS*. *IMF Working Paper*, no. 06(27), IMF.
- Marchewka-Bartkowiak, K. (2010). *Reguły fiskalne*. Warszawa: Biuro Analiz sejmowych.
- Marchewka-Bartkowiak, K. (2011). *Pakt Stabilności i Wzrostu*. *Biuro Analiz Sejmowych*, nr 4(96).
- MF. (2017). *Program Konwergencji. Aktualizacja 2017*, kwiecień. Warszawa: Ministerstwo Finansów.
- MFW. (1999). *Code of Good Practices on Fiscal Transparency*. IMF Manual on Fiscal Transparency. Pozyskano z: www.imf.org/external/np/fad/manual.htm.
- Millar, J. (1997). *The Effects of Budget Rules on Fiscal Performance and Macroeconomic Stabilization*. *Bank of Canada Working Paper*, no. 97–15.
- Ministry of Finance Sweden. (2017). *The Swedish model for sustainable public finances*. Sweden: Ministry of Finance Sweden.
- Mitchell, D. (2006). *Hoping to Restore Growth, Voters Rebel Against Sweden's High-Tax Welfare State*. The Heritage Foundation, 21 September.
- Mosè Pierro, V. (2011). *National Fiscal Rules: A New Paradigm of Fiscal Discipline in EMU*. *Natolin Best Master Thesis*, March.
- Moździerz, A. (2012). *Ewolucja system nadzoru fiskalnego w Unii Gospodarczej i Walutowej*. W: J. Czekał (red.), *Mechanizmy funkcjonowania strefy euro. Wybrane problemy III*. Kraków: Krakowska Szkoła Biznesu Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie.
- Moździerz, A. (2012). *Przesłanki powołania rady fiskalnej w Polsce*. *Zeszyty Naukowe Polskie Towarzystwo Ekonomiczne*, nr 12.
- Mulgan, G. (2005). *Joined-Up Government: Past, Present, and Future*. W: V. Bogdanor (red.), *Joined-Up Government*. *British Academy Occasional Paper*, 5. Oxford: Oxford University Press.

- NBP. (2009). *Raport na temat pełnego uczestnictwa Rzeczypospolitej Polskiej w III etapie Unii Gospodarczej i Walutowej. Projekty badawcze cz. III*. Warszawa: NBP.
- NBP. (2014). *Ekonomiczne wyzwania integracji Polski ze strefą euro*. Warszawa: NBP.
- OECD. (2010). *Economic Survey of Poland, Policy Brief, April*. Paris: OECD.
- Olszyński, J. i Bielig, A. (red.). (2014). *Nowe zjawiska w gospodarce Niemiec i polsko-niemieckich stosunkach gospodarczych*. Warszawa: Oficyna Wydawnicza SGH.
- Owsiak, S. (2013). *Dylematy interpretacyjne przy ocenie sytuacji finansowej państwa*. IX Kongres Ekonomistów Polskich, IX, Warszawa, 28–29 listopada.
- Owsiak, S. (2017). *Finanse publiczne – współczesne ujęcie*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Pakt Stabilności i Wzrostu, Leksykon Budżetowy. Pozyskano z: <http://www.sejm.gov.pl/Sejm7.nsf/BASLeksykon.xsp?id=57CCE4572261D82C1257A710031E5FC&litera=P> (dostęp: 15.04.2018).
- Paluszak, G. (2010). Reguły fiskalne rządów na poszczególnych poziomach władzy w państwach członkowskich Unii Europejskiej. *Acta Universitas Lodziensis. Folia Oeconomica*, nr 238.
- Perotti, R. i Kontopoulos, Y. (2002). Fragmented Fiscal Policy. *Journal of Public Economics*, vol. 86.
- Persson, T. i Svensson, L. (1989). Why a Stubborn Conservative Would Run a Deficit: Policy with Time Inconsistent Preferences. *Quarterly Journal of Economics*, vol. 104.
- Pigou, A.C. (1929). *A Study in Public Finance* (2nd revised edition). London: Macmillan.
- Pinho, M.M. (2004). Political Models of Budget Deficits: A Literature Review, Universidade do Porto, Faculdade de Economia. *Working Papers*, no. 138, March. Pozyskano z: www.fep.up.pt/investigacao/workingpapers/04.03.08_WP138_Maria%20Pinho.pdf.
- Piwowarski, R. (2011). Reguły fiskalne oraz instrumenty nowego zarządzania publicznego jako narzędzia przejrzystej polityki fiskalnej. *Studia Ekonomiczne*, nr 3.
- Postuła, M. (2009). Zasadnicze działania w obszarze nowego zarządzania publicznego w Polsce. W: T. Lubińska, A. Szewczuk (red.), *Finanse 2009 – teoria i praktyka. Finanse publiczne*. Szczecin: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego.
- Postuła, M. (2011). Reguły fiskalne na świecie i w Polsce. *Master of Business Administration*, nr 5.
- Postuła, M. (2015). *Instrumenty zarządzania finansami publicznymi*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Wydziału Zarządzania UW.
- Poterba, J. (1994). State Responses to Fiscal Crises: The Effects of Budgetary Institutions and Politics. *Journal of Political Economy*, vol. 102.
- Poterba, J.M. (1996). Do Budget Rules Work? *NBER Working Paper 5550*. National Bureau of Economic Research, Cambridge, MA.
- Próchnicki, L. (1998). Jaka polityka stabilizacyjna. W: Cz. Sułkowski (red.), *Gospodarka w okresie transformacji*, *Zeszyty Naukowe* nr 224. Szczecin: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego.
- Próchnicki, L. (2012). Reguły fiskalne jako narzędzie utrzymania stabilności fiskalnej w krajach Unii Europejskiej. W: M. Dylewski (red.), *Finanse wobec problemów i nowych wyzwań w gospodarce*. *Studia Zarządzania i Biznesu Wyższej Szkoły Bankowej w Poznaniu*, nr 3.
- Próchnicki, L. (2013). Reguły fiskalne a stabilność fiskalna krajów Unii Europejskiej. *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego. Studia i Prace Wydziału Nauk Ekonomicznych i Zarządzania*, nr 32 T.1.

- Ptak, P. (2015). *Reformy fiskalne w Europie jako przykład uznania zasady zrównoważonego budżetu w ujęciu Jamesa Buchanana*. Warszawa: Uczelnia Techniczno-Handlowa im. Heleny Chodakowskiej.
- Puviani, A. (1903). *Teoria della Illusione Finanziaria*. Sanaron. Palermo: F. Volpi, Milano, ISEDI.
- Raport na temat pełnego uczestnictwa Rzeczypospolitej Polskiej w III etapie Unii Gospodarczej i Walutowej. Projekty badawcze cz. III, Narodowy Bank Polski.
- Resolution of the European Council on the Stability and Growth Pact Amsterdam, 17 June 1997 (ang.). W: Official Journal C 236, 02/08/1997 P. 0001 – 0002.
- Reuter, W.H. (2017). When and why do countries break their national fiscal rules? *Working Paper*, January. Wiesbaden, Germany: German Council of Economic Experts, Wiesbaden, Germany, Working Paper 01/2017
- Ricardo, D. (2005). *The Works and Correspondence of David Ricardo*, ed. Piero Sraffa with the Collaboration of M.H. Dobb. Indianapolis: Liberty Fund, 11 vols. Pozyskano z: <http://oll.libertyfund.org/titles/159>.
- Rogoff, K.S. (1990). Equilibrium Political Budget Cycles. *American Economic Review*, vol. 80.
- Roubini, N. I Sachs, J. (1989). Political and Economic Determinants of Budget Deficits in the Industrial Democracies. *European Economic Review*, vol. 33.
- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 472/2013 z dnia 21 maja 2013 r. w sprawie wzmocnienia nadzoru gospodarczego i budżetowego nad państwami członkowskimi należącymi do strefy euro dotkniętymi lub zagrożonymi poważnymi trudnościami w odniesieniu do ich stabilności finansowej. Dz. Urz. UE L 140/1, 7.5.2013.
- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 473/2013 z dnia 21 maja 2013 r. w sprawie wspólnych przepisów dotyczących monitorowania i oceny projektów planów budżetowych oraz zapewnienia korekty nadmiernego deficytu w państwach członkowskich należących do strefy euro.
- Rozporządzenie Rady (WE) Nr 1467/97 z dnia 7 lipca 1997 r. w sprawie przyspieszenia i wyjaśnienia procedury nadmiernego deficytu (pol.). W: Dz.Urz. UE L 209 z 2.8.1997.
- Rozporządzenie Rady Nr 1466/97/WE z dnia 7 lipca 1997 r. w sprawie wzmocnienia nadzoru pozycji budżetowych oraz nadzoru i koordynacji polityk gospodarczych (pol.). W: Dz.Urz. UE L 209 z 2.8.1997.
- Rutkowski, M. (2012). Rada Polityki Fiskalnej. *Rzeczpospolita*. Pozyskano z: <http://mojaemerytura.rp.pl/artukul/839428.html> (dostęp: 19.07.2017).
- Samuelson, A. i Nordhaus, W.D. (2004). *Ekonomia* (wyd. II, t. 1). Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Say, J.B. (1853). *A Treatise on Political Economy* (translation from the 4th French edition). Philadelphia: Lippincott, Grambo & Co.
- Scheatcher, A. Kinda, T. Budina, N. i Weber, A. (2012). Fiscal Rules in Response to the Crisis – Toward the „Next-Generation” Rules. A New Dataset. *IMF Working Paper*, WP/12/187.
- Schumacher, E.F. (1946). Public Finance –Its Relation to Full Employment. W: F.A. Burchardt (red.), *The Economics of Full Employment*. Oxford: Basil Blackwell.
- Skiba, L. (2010). Polityka fiskalna w unii walutowej. W: P. Kowalewski, G. Tchorek, J. Górski (red.), *Mechanizmy funkcjonowania strefy euro*. Warszawa: NBP.
- Spychała, J. (2015). Wydatkowe reguły fiskalne jako instrument dyscyplinujący finanse publiczne. *Współczesne Problemy Ekonomiczne*, nr 11

- Stawska, J. (2013). Koszty obsługi długu publicznego w Polsce w kontekście kryzysu finansowego w Unii Europejskiej. *Acta Universitatis Lodzianis, Folia Oeconomica*, no. 279.
- Stiglitz, J.E. (2004). *Ekonomia sektora publicznego*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Stiglitz, J.E. (2010). Lessons from the Global Financial Crisis of 2008. *Seoul Journal of Economics*, no. 23(3).
- Sutherland, D., Price, R. i Joumard, I. (2005). Fiscal rules for sub-central level of governments: design and impact. *OECD Economics Department Working Paper*, no. 465. Paris: OECD.
- Szeworski, A. (red.). (1975). *Teoria i polityka stabilizacji koniunktury*. Warszawa: PWE.
- The Functions and Impact of Fiscal Councils, International Monetary Fund. (2013).
Pozyskano z: <https://www.imf.org/external/np/pp/eng/2013/071613.pdf> (dostęp: 12.07.2017).
- Thornton, J. (2007). Explaining Procyclical Fiscal Policy in African Countries. *Journal of African Economies*, vol. 17.
- Turrini, A. (2008). *Fiscal Policy and the Cycle in the Euro Area: The Role of Government Revenue and Expenditure*. European Commission and CEPR, April.
- United Nations. (1951). *Budgetary Structure and Classification of Government Accounts*. New York, United Nations, Department of Economic Affairs.
- Vereinbarung zwischen dem Bund, den Ländern und den Gemeinden über einen Österreichischen Stabilitätspakt 2012 – ÖStP 2012, Bundesgesetzblatt. I Nr. 30/2013.
- von Hagen, J. (2005). *Fiscal Rules and Fiscal Performance in Europe and Japan*, October. Pozyskano z: <https://ssrn.com/abstract=844288>.
- Wahrig, L. i Gancedo Vallina, I. (2011). The effect of the economic and financial crisis on government revenue and expenditure. *Statistic in Focus*, no. 45, Eurostat.
- Wajda-Lichy, M. (2006). Reguły a przejrzystość polityki fiskalnej. W: D. Kopycińska (red.), *Regulacyjna rola państwa we współczesnej gospodarce*. Szczecin: Printgroup.
- Wierts, P. (2008). How do expenditure rules affect fiscal behaviour? *DNB Working Paper*, no. 166. Amsterdam: De Nederlandsche Bank.
- Wieteski S. i Wypycha, M. (red.). (2009). *W poszukiwaniu efektywności finansów publicznych*. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- Wyplosz, C. i Kostrup, S. (2010). A Common Pool Theory of Supranational Deficit Ceilings. *European Economic Review*, vol. 54.
- Zalecenie Rady z dnia 14 lipca 2015 r. w sprawie krajowego programu reform Polski na 2015 r. oraz zawierające opinię Rady na temat przedstawionego przez Polskę programu konwergencji na 2015 r.; Rada Unii Europejskiej, Dz. Urz. 18.08.2015.